

Галина ДУМАНСЬКА,
*методистка географії та економіки НМЦ професійного розвитку
керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної
та загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту
пслядипломної педагогічної освіти ім.А.Назаренка*

Національна ідея як фактор становлення патріотизму в учнів

Освіта тоді є актуальною, коли вона відповідає сучасним потребам здобувачів освіти і допомагає їм підготуватися до самостійного життя. А ще – сприяє формуванню духовно збагаченої особистості, гідного громадянина, патріота, готового стати на захист суверенітету й територіальної цілісності своєї держави.

Сьогодні, на тлі повномасштабної війни росії проти України, назріла необхідність оновлення змісту, форм, методів і технологій реалізації національно-патріотичного виховання юних українців.

Потужним фактором становлення патріотизму в дітей та молоді є національна ідея громадян держави. Національна ідея – об'ємне й багатогранне поняття. Вона диктує спосіб життя, ставить завдання, формує ідеали нації, визначається історією народу, виражається у звичаях, традиціях, обрядах, враховує світогляд, менталітет громадян, закріплюється законами, правилами, програмами на державному рівні, тим самим виражається єдністю народу та її лідерів, нації і влади для вирішення головних завдань – здобуття, розбудови й розвитку власної держави.

Освітня спільнота значною мірою відповідальна за утвердження держави, національної самосвідомості, формування національної ідеї та виховання патріотизму в здобувачів освіти.

Єдиної думки у дослідників на питання «Що таке національна ідея?» немає. Тому чітко назвати її складові, які були б прийнятні для всіх народів і держав, ніхто не береться. Але, підсумовуючи результати наукового дискурсу між ними, можна констатувати, що національна ідея є продуктом історичного розвитку, дії велетенської суми різноманітних факторів: історичних подій, які переживає народ; глобальних суспільно-політичних, економічних, екологічних проблем; регіональних особливостей, традицій; уявлень громадян про поведінку на власну користь і благо нації та інше. Вона не існує поза історичним часом, не є вічною і не народжується в одну мить. А народившись, живе складним життям, чутливо реагуючи на суспільні зміни й повороти.

Національна ідея розвивається, збагачується, поглиблюється, вдосконалюється у процесі цивілізаційного поступу. Нерідко їй доводиться виборювати право на визнання в нелегкому суперництві з іншими світоглядними орієнтаціями, філософськими, суспільствоз-

навчими концепціями [3]. Із усіх трактувань найчастіше звучить таке: національна ідея – це концентрований вираз національних інтересів та почуттів, форма духовного самоусвідомлення, показник того, як народ усвідомлює себе, свою роль і місце в світі [6]. Яким не було б визначення цього духовного феномена і за формою, і за змістом, – суть одна: передусім – це консолідація нації для певних здобутків. В ідеалі національна ідея містить відповіді на питання: «Заради чого живе нація?», «Яким ціннісним орієнтиром віддає перевагу?», «Як реалізує свій творчий потенціал в оточенні інших спільнот?» [2].

Безперечно, єдина нація потребує єдиних базових цінностей. До цього впродовж усієї нашої історії прагне український народ.

У 1991 році Україна здобула незалежність. Відстоюючи суверенітет, громадяни сподівалися, що «в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» та «запануємо ми, браття, у своїй сторонці». Але реалії виявилися іншими. Шлях до розбудови та розвитку держави – тернистим. Суть національної ідеї українців змінювалася. Навіть прийнята нова Конституція 28 червня 1996 року не змогла повністю забезпечити курс держави на розбудову суверенної, незалежної, правової, демократичної, соціальної держави України як нації. Такою тоді бачили національну ідею і лідери, й інші свідомі громадяни України.

Упродовж усього історичного періоду українська національна ідея реалізовувала різні проекти:

- «Єдність нації, внутрішня злагода». Ще Тарас Шевченко говорив: «доборолась Україна до самого краю. Гірше ляха свої діти її рознітають» (із твору «І мертвим, і живим»). Цю ж нашу особливість, якщо хочете, ментальну рису, характеризує народна приказка: «Де два українці, там – три гетьмани». Чи не так?;

- «Шляхом злагоди до процвітання»;
- «Соборність, незалежність»;
- «Євроатлантична інтеграція».

Але сьогодні в наше життя увірвалася війна – жорстокою, безжалюньою, з усіма її темними проявами. У той час, коли інші народи продовжують мирне життя, розвиваються, навчаються, мріють, відпочивають, ми боремося з підступним ворогом, живемо в умовах тривалих повітряних тривог, обмежуємо користування звичними

благами, скорочуємо потреби, до яких звикли. Війна об'єднала нас, весь наш багатонаціональний народ і міжнародну спільноту, яка вболіває та відстоює демократію і мир. Усі стали на захист цінностей Української держави: незалежності, свободи, права на мирне життя і розвиток, права мріяти й досягати цих мрій.

Тож в умовах війни національна ідея набула зовсім іншого змісту: Слава Україні! Героям слава! Все буде Україна! Україна єдина! Перемога за нами! Тримаймо стрій! А як по-сучасному зазвучав гімн Січових стрільців «Ой у лузі червона калина»!

У наші дні українська національна ідея відображає головні національні інтереси та задає оптимальний напрям розвитку України, як у сьогоднішні, так і на майбутнє. Можливо, тому кожен із нас переосмислює своє місце в історії країни, як педагог організовує освітній процес з учнями зовсім по-новому, ніж це було до 24 лютого 2022 року. Упевнена, що і вчителі, й учні однозначно «так» відповіли б на питання «Як би Ви себе охарактеризували – як патріота своєї країни, чи ні?». Війна показала, що українська національна ідея, національна ідентичність міцна. Український народ не зламати!

Підступний ворог не зможе відібрати в нас свободу, незалежність, мрію про вільне щасливе майбутнє! І це щодня засвідчують наші славні Збройні Сили, наші волонтери, кожен дорослий на своєму робочому місці та наші учні, які пишуть листи й виготовляють сувеніри воїнам-захисникам України, беруть участь у благодійних акціях, слідкують за ситуацією на лінії фронту, дискутують на уроках про наслідки війни для природи, екології, економіки країни, заглиблюються у проблеми демографії.

Кожен громадянин України відповідальний за формування та втілення національної ідеї, адже вона не передається генами, не успадковується, а виховується. Ми, педагоги, і є тими, хто формує нинішнє і майбутнє нації, Української держави. Засобами шкільних курсів географії, позаурочною діяльністю формуємо в учнів патріотичні почуття, цінності, що сприяють усвідомленню такої національної ідеї державності України, яка консолідує і зберігає народ як націю, державу.

У працях І. Беха про патріотизм йдеться як про глибоке людське почуття, що реалізується у дії, у патріотичному вчинку: «Якраз вчинкове втілення почуття патріотизму є дійсним показником його розвитку в окремої особистості. Сходження зростаючої особистості до патріотизму як духовної цінності має відбуватися у процесі відтворення нею власних елементарних діянь, які є в її досвіді, і усвідомлення їх прообразами надбань розвиненої патріотичної спрямованості, перетворення їх у символи вищих цінностей» [1].

Думки та дії наших дітей – це результат праці освітян.

Виховний потенціал шкільних курсів географії повністю ідентичний з основними складовими української національної ідеї. Учителі різносторонньо використовують невичерпні можливості шкільної географічної освіти для патріотичного виховання учнів, формування у них знань, цінностей, моделей поведінки. Кожен урок

або позаурочний захід – це вагомий крок у пізнанні дитиною не лише свого народу, своєї країни, але й себе самої як частини України, причетності до подій, які відбуваються навколо.

Учителі географії застосовують як традиційні форми й методи виховання патріотизму школярів (розповіді, бесіди, свята, конкурси, змагання, зустрічі з учасниками воєнних подій, екскурсії, перегляд фільмів, тематичних відеоматеріалів, читання та обговорення книг із патріотичної тематики, виховання учнів на народних традиціях, звичаях, обрядах та інших складових народної педагогіки, знайомство з видатними постатями України та рідного краю, успішними людьми тощо), так і сучасні (метод проєктів, метод ситуацій, диспути, використання інтерактивних і цифрових технологій, анкетування здобувачів освіти, години спілкування, ігри-мандрівки, подорожі до джерел рідної культури, козацькі забави, участь в акціях, інтелектуальних аукціонах, рингах, конкурсах, змаганнях, волонтерська діяльність, віртуальні екскурсії, квести, повідомлення про події на лінії фронту, аналіз проблемних ситуацій та стилів поведінки, пошуково-дослідницька діяльність, творча робота учнів – вікторини, ребуси, кросворди, міні-есе, фантастичні мандрівки, казки, створення тематичних лепбуків, постерів тощо).

Сьогодні звичним стало поширення національної символіки в усіх сферах життя. Беззаперечним мірилом патріотизму є широке вживання української мови, читання художньої літератури українських письменників і поетів. Дедалі більшої популярності набувають українські пісні. Нового змісту набуває процес формування картографічної компетентності учнів засобами шкільної географії.

Віримо в себе та наших учнів. І тоді всі ми «нашу славу Україну і збережемо, і розбудуємо, і розвеселимо».

Використані джерела

1. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. / І.Д. Бех. – Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. – 320 с.
2. Брецько Ф. Про національну ідею, націоналізм, націотворення та борців за Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/fyzzs>.
3. Курас І., Солдатенко В., Бевз Т. Історичні підстави української ідеї // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі?. – К., 2002. – С. 142.
4. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 6 – 9 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/cvlpbp>.
5. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 10 – 11 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/ebxyu>.
6. Яка національна ідея потрібна Україні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/fzaau>.